

Peamised valikukohad õppekava tegemisel

Viive-Riina Ruus
TLÜ emeriitprofessor

Teesid

1. Üldhariduskooli õppekava täidab ülimalt olulisi ülesandeid. Kõige üldisemas plaanis võime õppekavast kõnelda kui **sotsiaalse** regulatsiooni mehhanismist, mis, väljendades ajalooliselt kujunenud teadmist, „kirjutab ette reeglid ja standardid, mille abil me „mõtleme“ maailmast ja iseendast kui selle maailma aktiivsetest olenditest. Õppekava on distsiplineeriv tehnoloogia, mille abil ühiskond suunab seda, kuidas peaks invidiid tegutsema, tundma, kõnelema ja „nägema“ maailma ja iseennast (T. Popkewitz, 1997:132). Seega siis: õppekava sekkub paratamatult isiksuse kujunemise protsessi, mistõttu võime üldhariduse õppekava nimetada ka riikliku **identiteedipoliitika** tööriistaks. Ajalooliselt kujunenud teadmine ehk tarkus, mida õppekava vahendab – see on see osa kultuurist, mida peetakse eriti väärtuslikuks. Seega on õppekaval ka **kultuuri** säilitav, seda uutele põlvkondadele vahendav ja mõnikord, kui on olemas teatavad ajaloolised tingimused, ka kultuuri ümberkujundav funktsioon. Nii võime õppekavas näha silda, mis ühendab isiksuse, kultuuri ja ühiskonna, luues eeldused nende kõigi arenguks.
2. Siit tulenevalt on õppekava tegijatel suur **vastutus** nii isiksuse, ühiskonna kui ka kultuuri ees. Tuleb tasakaalustada erinevaid, sageli lausa vastandlikke huve. 2004/05nda õppeaasta algul omandas Eestis üldharidust ligikaudu 191 000 inimest, neist suurem osa lapsed. Milline peaks olema õppekava, mis toetaks neid edasisel õpiteel, töös ja eraelus, sh pereelus? Oleks ääretult ebaeetiline, kui õppekava tegijad unustaksid oma vastutuse ja lähtuksid mingitest isiklikest auahnetest motiividest või erakondlikest huvidest. Õppekava peaks olema üks neid valdkondi, mis püüaks tegijate parima äranägemise järgi esindada **üldist huvi**.
3. Ent kes ütleb, millal on tegemist üldise huviga ja millal mitte? Totalitaarsetes riikides otsustab selle üle suur juht. Autoritaarsetes või korporatiivsetes ühiskondades mingi klikk, klann, võimul olijate seltskond vms. Ja pole mingit kahtlust, et sellisel juhul hakkavad otsused esindama just nende huve. Sest õppekava kui sotsiaalse regulatsiooni mehhanismi iseloomustab veel see, keda ühe või teise ajalooliselt kujunenud teadmise juurde lubatakse ja kellele juurdepääs tõkestatakse. See aga, millise õppekava järgi inimene on õppinud, määrab suuresti ära, millisele kohale ta võib ühiskonnas pretendeerida.
4. Selle eelduseks, et üldhariduse õppekava teeniks võimalikult hästi üldist huvi, on demokraatliku ühiskonnakorraldusega riikides avalikud läbirääkimised ja demokraatlikud otsustusmehhanismid. See on ühtlasi tagatiseks, et õppekava võidaks tajuda kui midagi sellist, mis on õige ja õigustatud, st – on legitiimne. Vastasel korral võib oodata nii õpilaste, lastevanemate ja avalikkuse häälkamaid või vähem häälkaid proteste.
5. Probleem, mis tekib hoolimata sellest, kui avalik ja demokraatlik õppekava tegemisprotsess on, sugeneb sellest, et õppekava on ääretult keerukas ja mahukas ja seetõttu raskesti hoomatav ja läbinähtav. Ettekandes püütakse ulatada õppekava hindajatele mõned võtmed, mis võiksid hinnangute langetamist hõlbustada.
6. Meie eelduseks on, et õppekava võib tõugata nii kultuuri, ühiskonna kui isiksuse arengut ühes või teises suunas, juhtida need kõik mingile ühele või teisele **arengurajale**. Näiteks. Õppija liigub ühelt õppekavalt teisele, ühest õppeasutusest teise nagu mööda tunnelite süsteemi, kus ühest tunnelist teise pääseb lõputunnistust

ette näidates. Ja kui nüüd selgub, et mõne tunnistuse väärtus (sõltumata hinnetest, mis seal kirjas on) on suurem kui teisel, siis jätab see paljudele läbikäigud ja edasised õpiteed suletuks. Tulemuseks on, et kujuneb tugevasti kihistunud, vähedünaamiline, staatiline ühiskond. Kui ühelt õppekavalt teisele siirdumine on kunstlike tõketeta ja hõlpus, kujuneb avatud ühiskond, mida iseloomustab suur sotsiaalne mobiilsus.

7. Esimene „võti“ kirjeldab Euroopa hariduse alusväärtuste põhivalikuid, nagu neid on näinud õpetajahariduse tulevikustsenaariumide koostajad (ATEE; 2003). Sel alusel on meil neli põhivalikut: 1) idealistlik-individualistlik; 2) idealistlik-ühiskonna sidususele orienteeritud; 3) utilitaristlik/pragmaatiline-individualistlik; 4) utilitaristlik/pragmaatiline-ühiskonna sidususele orienteeritud.
8. Teine „võti“ kirjeldab kooli võimalikke tulevikke, igäühes isemoodi õppekava (OECD, 2001). Nende stsenaariumide järgi on koolil kolm võimalikku tulevikku: 1) jätkatakse samas bürookraatlikus või turumajanduslikus vaimus; 2) kooli „renessanss“ ja 3) kooli taandareng ja õpetaja lahkumine koolist.
9. Kiirkorras meenutatakse veel kolmandatki võimalust õppekava hindamiseks – Eesti hariduse tulevikustsenaariume (Loogma jt, 1998) ja hariduse nelja võimalikku arengurada (rahvakoolid, pidevalt algavad haridusreformid, turuharidus ja õpi-Eesti) ning tuuakse välja neile iseloomulike õppekavade piirjooned.
10. Ettekandes kirjeldatakse erinevate stsenaariumide alusel kujunevate õppekavade piirjooni. Küsimused auditooriumile: millist arengurada eelistate?, millist arengurada peate kõige tõenäolisemaks?, millisele arengurajale tõukab meid see või teine omavahel konkureerivatest õppekavadest?

Kirjandus

1. **ATEE-RDC19.** (2003). Scenarios for the Future of Teacher Education in Europe. - European Journal of Teacher Education. Special Issue: Scenario Planning and Teacher Education. Vol 26, nr 1, pp 21-36.
2. **Loogma, K., Ruubel, R., Ruus, V., Sarv, E.-S., Vilu, R.** (1998). Eesti haridusstsenaariumid 2015.
3. **OECD.** (2001). Schooling for Tomorrow: What Schools for the Future? Centre for Educational Research and Innovation, Oecd, Paris.
4. **Popkewitz, Th.** (1997). The production of reason and power: curriculum history and intellectual traditions. - The Journal of Curriculum Studies, vol 29, Nr 2, 131-164.